

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

Af *Valdemar Møller*

(Sluttet)

1752 var der Auktion i Nyrup. Der blev drukket godt, og da Hans Jørgensen gik hjem, fik han Bersærkergang: han brød ind hos Pigen Anna Magdalene Sørensdatte, der lodgerede i Hans Jensens Hus i Nyrup. Han brød Laasen itu og trængte ind, et 3 Aars Barn græd, og Annas Moder kom til, hun løb skrigende hen ad Nyrup Gade. En Mand, der stod i sit Huggehus, løb med og saa da Hans Jørgensen ligge oven paa Anna og trække i hendes Haar, saa hun hvinede. Siden den Omgang havde Anna ofte ligget til Sengs, ja, var endog bleven berettet af Præsten. Der var revet en Del Haar af hende, hendes Spinderøk var ødelagt, det var, som hendes Værge, Gartner Morten Nielsen på Fyrendal, sagde, et Overfald af et tyrannisk Menneske. Han vilde nok ogsaa have slaet Barnet til Jorden, men Anna traadte til, blev slaet til Jorden og traadt paa med Træsko. Pigens Moder bad Hans lade hende beholde sit Liv, hvortil han svarede Nej, trak Anna hen ad Gulvet og traadte atter paa hende. Han sad saa paa hende med sine Knæ og slog paa hende med knyttede Næver.

8 Meddomsmænd sagde, at det var klart, Hans Jørgensen havde begaaet Vold og forøvet ond Gerning. For det skulde

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

han give mange Lod Sølv. Men da Anna er sygelig og ikke rigtig kan komme til Helbred, hvilket skyldes Hans Jørgensen, bør han betale 30 Dl. og Sagsomkostningerne med 20 Dl. Kan han ikke betale, vil Anna have ham i Arrest og Fæstning, og hun vil have Sikkerhed for Bødernes Indbetaling. De store Bøder kunde kanske bevirke, at Hans Jørgensen ikke kunde svare sine Afgifter.

1758 havde Fæstebonden Peder Hansen af Tornemark taget 4 Elletræer i Fyrendals Marker, nemlig i Lunden i Sortekilde Mark og i Boghvedebanke Mark. Skovfoged Lars Pedersen, Stenhuset, havde selv set Peder afhugge og bortføre Træerne. Peder erklærede, at han ikke havde taget dem fra Fyrendal Mark, men andetsteds fra. Til Skovrider Jens Jørgensen havde Peder sagt, at han havde købt Elletræerne; Retten paalagde ham derfor at føre Bevis herfor, hvad nok mislykkedes. Peder mødte ikke i Retten og sendte ingen for sig, saa man kan gaa ud fra, at hans Samvittighed paa dette Punkt ikke har været ganske ren.

* * *

Flere blev dømt til at pleje deres Vornedskab, hvor de hørte til, naar de uden Tilladelse var flyttet til andre Egne. Andre forlod hemmelig Gaarde og Huse.

1761 havde Jens Poulsen, Fyrendals Bonde, en Gaard i Fæste i Sandved By. Det saa sølle ud paa Gaarden: Bæsterne var forsultet og forkørte, saa at de derover bortdøde, Kvæg og andet var bortført, Gaardens Bygninger forfaldne, der var store Restancer paa Landgilde og kgl. Skatter, og desuden havde Jens været ganske genstridig i sit Hoveri.

De Mænd, der vurderede Jenses efterladte Sager, mente, at der behøvedes 2 forsvarlige Vognheste à 20 Dl., 8 for-

Valdemar Møller

svarlige Plovbæster à 10 Dl., forsvarlig Vogn til 16 Dl., Plov og Harve med Behør 4 Dl., Gaardens Brøstfædighed ansloges til 10 Dl. Den samlede Gæld og Besværing androg saaledes 150 Dl., hvortil kom Kornrestancerne, saa det hele løb op til 183 Dl., 5 Mark, 2 Skilling. Det, som var tilbage, ansattes til 74 Dl., 4 Mark, 3 Skilling, saa at Jens Poulsen var skyldig at betale det grevelige Herskab 109 Dl.

Vidnerne sagde, at Jens Poulsen havde forsultet, ødelagt og ruineret sine Bæster ved unødige Kørsel Nat og Dag, saa de desaarsag er bortdøde. Bygningerne forfaldt, Jorden i Markerne har han hverken villet røgte, gøde og dyrke, langt mindre pløje og saa med sine Naboer i rette Tid, men plad ladet alting henfalde til Gaardens Ruin og Ødelæggelse. Til sidst havde han forladt Stedet og i lang Tid været borte uden at bekymre sig om dens Drift.

* * *

Den 10. Oktober 1762 var der Bryllupsgilde hos Gaardmand Jørgen Jacobsen i Venslev. Ved denne Lejlighed opvartede Musikanten Nicolaj Tornborg fra Slagelse og hans Svende med Musik. Ud paa Natten gik det lidt voldsomt til: Landsoldaten Søren Pedersen, der tjente Per Lauridsen i Venslev, overfaldt Tornborgs Spillemænd, forfulgte dem ud af Gaarden og slog en Fiol i Stykker. Søren tilstod, at han havde begaaet en Forseelse, men — sagde han — han var tildels bleven foranlediget dertil ved, at Spillemændene havde opført sig liderligt ved deres Forretning. Dog vilde han gerne have Sagen forligt og tilbød at betale 1 Dl., 2 Mk., en Gaardmand kaverede for dette Beløb, der skulde betaales til Paasken 1763. Efter denne Dag lovede Søren ikke at øve noget ondt med Hug eller Slag mod nogen, men opføre sig som et

skikkeligt Menneske; gjorde han ikke det, skulde Sagen blive taget op paany. Musikanten Tornborg var fornøjet med dette Udfald, saa Sagen kunde sluttet.

— 1767 havde Forvalter Drochartd paa Saltø beklaget sig over, at 2 Mænd fra Skafterup, Søren Nielsen og Niels Andersen, havde forøvet Skovhugst i Gumperup Skov i det saakaldte Lindehoved. Her var borttaget en Bøg, der ved Roden var 3 Kvarter og 1 Tomme tyk. Ved at følge Sporet fra Stedet til Skafterup fandt man ved Ransagelse noget Brænde i Niels Andersens Gaard — hans Kone tilstod, at det var den borttagne Bøg. Hos Søren Nielsen fandtes ogsaa noget. Forvalteren fra Holsteinborg vilde gerne redde de 2 for Straf; han hævdede, at ingen havde set de to i Gumperup Skov, og ej heller var det bevist, at de forefundne Grene stammede fra den borttagne Bøg, ligesom han mente, at man ikke kunde tillægge Konens og Søren Nielsens Udsagn nogen Vægt. Dommen gik ud paa, at de 2 skulde betale 6 Dalere for Træet + 3 Daler i Omkostninger. Kunde de ikke udrede disse Beløb, maatte de lide paa Kroppen.

— 1768 undveg en Fæstebonde, Peder Nielsen Stork, fra Bisserup. Da Stævningsmændene kom til Gaarden, sagde Konen, Else Hansdatter, at hun ikke vidste, hvor hendes Mand var gaaet hen. Han havde forladt Gaarden Lørdag den 26. Marts under det Paaskud, at han vilde gaa i Engen, og siden havde hun ikke set ham. Hun kendte ikke Grunden til hans Undvigelse; der havde mellem dem været et godt og skikkeligt Ægteskab, saa her var ikke noget i Vejen. Et Par Dage før Undvigelsen havde han været til Næstved Marked og byttet et Bæst bort af Besætningen samt solgt et, og anden Dagen derefter kørte han atter bort og byttede et Par Bæster bort i Kvislemark — det var ikke til Gaardens Fordel. Han

Valdemar Møller

havde faaet den i Fæste 1765, og nu oplæstes Fæstebrevet. 2 Vidner fra Bisserup meldte, at Peder Stork var gaaget hin Lørdag, men hvorhen vidste de ikke.

Engang før, da han var ung og tjente i Skafterup, drog han ogsaa bort og var væk i 14 Aar, idet han havde tjent som Matros i København. Saa kom han tilbage, blev gift, fik Gaarden i Bisserup og avlede 2 Børn, som endnu lever. De vidste ogsaa, at han til Skade for Gaarden havde byttet Heste i Næstved og Kvislemark. En af Bisserups Mænd, Christian Frederik, var taget til Kvislemark og havde faaet byttet de 2 Bæster tilbage og indsat dem paa Gaarden. Forvalteren mente nu, at Peder Stork havde forbrudt sit Fæste og maatte tiltales som Rømningsmand. Dommen lød paa, at den undvegne skulde betale sin Gæld til Herskabet med 79 Daler, 1 Mark og 2 Skilling, undgældes som Rømningsmand og betale Omkostningerne. — Saa er Spørgsmaalet bare, om man fik fat paa ham.

★ ★ ★

Ikke sjældent førtes Sag om, hvor Folk hørte hjemme, hvor de var vornede, og mange Attester fra Præst, Degn og Skoleholder fremvistes.

Med Simon Jensen, en 24-aarig Karl i Bøgelunde, var det hans Livsvandel, det var galt med, idet han havde vist Modvillighed mod at gaa i Skole og til Guds Bord, ejheller vilde han konfirmeres, men førte et ugudeligt og ryggesløst Levned — det var der Beviser for fra Provst Olivarius i Ørslev, Sognepræsten Stein og fra Skoleholder Holm. Simon havde ofte øvet Slagsmaal og Klammerier, endogsaa over for sine egne Brødre, saa disse har været bange for ham som et farligt Menneske, der kunde forøve Ulykker. Tidligere var han

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

blevet straffet med Fængsel paa Vand og Brød, men forgæves. Dommen gik ud paa, at Simon indtil videre skulde henskikkes til den nærmeste Fæstning, d. v. s. København.

— Det var jo i Kvægpestens Tid. 1771 havde Forpagter Rasmussen paa Snedinge købt 12 Køer af Peder Jacobsen i Vester Egesborg; de blev solgt og angivet som Køer, der havde gennemgaaet den grasserende Kvægsyge, men af de 12 Dyr døde 3, nemlig en sortbroget, en blakket og en ravnsort. Efter de to Snedinge-Røgteres Mening var Dyrene døde af det grasserende Onde. Peder Jacobsen oplyste, at han havde tilhandlet sig disse Dyr fra Abraham Olsen i Taars paa Lolland, og denne sidste forklarede, at Dyrene havde haft Sygdommen, før han solgte dem. Formentlig er de to Parter enedes om at dele Tabet, da der ikke er faldet Dom i Sagen.

— Ikke sjældent blev Aftaler om Aftægt oplæst paa Tinge. 1771 søgte Niels Caspersen i Høve om at afstaa Gaarden til sin Søn Hans og gaa paa Aftægt. Henvendelsen er til Forvalter From paa Holsteinborg:

„Som det er vitterligt, at jeg har overladt min Gaard i Høve til min Søn, Hans Caspersen, og formedelst Død og levende vilde jeg gerne have en Akkord imellem min Søn og mig. Altsaa har jeg, Hans Caspersen, tillige med min trolovede Hustru lovet og tilstaaet, at min Fader skal nyde sit Livets Ophold, saa længe jeg lever. Og om jeg ved Døden skulde afgaa, da lover jeg og min nuværende Hustru og alle længstlevende, at han skal nyde af Gaarden aarlig: 2 Tdr. Byg, 2 Tdr. Rug, 1 Td. Havre, 1 fedt Svin til 4 Rdl., 8 Læs Tørv, Græsning til en Ko og 5 Faar, 2—3 Geder samt et Læs Hø og behøvende Fourage. Saaledes er det akkorderet og underskrevet af to Vitterlighedsvidner, Knud Nielsen og Niels Mortensen. Ligeledes erindres, at min Fader skal nyde en

Valdemar Møller

Seng med Klæder og nødtørftig Klæder og Føde, som tilforn er skrevet.“

Forvalteren billigede den indgaaede Akkord.

★ ★ ★

Den 13. marts 1772 blev Skoleholder Anders Bay fra Tornemark om Aftenen overfaldet med Hug og Slag i Kvislemark Præstegaard. De to, der havde været Mester for dette Overfald, var Peder Amdi Kampmann og Ole Jensen, begge fra Tornemark. Præstens Piger fortalte, at hin Fredag Aften den 13. Marts, da Skoleholder Bay var i Præstegaarden, kom Peder Amdi ind og spurgte efter Bay, som nu gik ud i Gaarden til ham. De hørte saa Bay raabe Gevalt: De slaar mig. Da var Ole Jensen løbet væk, han havde nemlig slaaet Bay med en Prygl over Skulderen. Nu kom Præsten Stein til og talte med Amdi. Tjenestedrengen, den 16-aarige Hans Hansen i Præstegaarden, hørte Bay og Amdi skifte Ord derude i Gaarden, men om det var i Venskab eller Fjendskab, kunde han ikke sige.

Mølleren, Friderich Rosenberg i Tornemark Mølle, maatte indrømme, at Amdi og Ole hin Aften var hos ham og udlod sig med, at de havde noget udestaaende med Skoleholderen; de vilde hævne sig paa ham med Hug og Slag, idet de håbede at træffe ham paa Vejen fra Tornemark til Kvislemark. Aarsagen til deres Vrede skulde være den Mulkt, Amdi var kommet i.

Møllersvenden Rasmus Sørensen saa hin Aften Amdi og Ole i Tornemark Mølle, efter at Lys var tændt; de havde sagt, at dersom de kunde træffe Bay paa Vejen, skulde han faa et Par Hug eller Skrolliker eller Skrub. Næste Dag hørte han i Møllen, hvad der var passeret om Aftenen.

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

Anna Sophie havde hørt ligesom Svenden. Aarsagen, sagde hun, var den, at Bay havde angivet Amdi for Krohold og derved forvoldt ham Pengeudgift. — Mølleren, Fr. Rosenberg, var forøvrigt ogsaa tiltalt for ulovlig Brændevinsbrænding og Krohold. Anna havde selv hørt Bay fortælle, at han Aftenen forud havde faaet Hug af Ole Jensen i Kvislemark Præstegaard.

Sagen maa være forligt; den blev ikke paadømt ved Birkeretten.

Det var en underlig Historie med Niels Andersen, der havde tjent i Hollænderiet på Holsteinborg, men nu — 1773 — var paa Grevensvænge. Herfra deserterede han en Aften og blev derefter paagrebet i Gumperup Skov, da han stod færdig til at forlade Landet.

Niels Hollænder oplyste, at Onsdag den 5. Maj var Husmand Henrik Ravn kommet til ham og havde hilst ham fra Sv. Kjær (Birkeskriveren) i Bisserup, samt sagt til ham, at om han vilde med Ærøboeren, skulde han nu komme ud til Gumperup Skov. Dette betroede Henrik Ravn Niels i Enrum. De stoppede noget af hans Tøj i en Sæk og gik om Natten begge lige ad Klinten til under Gumperup Skov. Her forblev Niels, medens Henrik Ravn gik til det saakaldte Rettenborg-Hus, hvor Kjær boede. Da Ravn kom tilbage til Stranden, sagde han til Niels, at nu kom Ærøboeren sejlende. De vinkede, og Ravn raabte efter dem, men da de ikke kom til Land, gik han til Bisserup for at sige til Kjær, at Niels ikke var kommen med Ærøboeren. Ravn og Kjær kom nu ud til Niels i Skoven, og Kjær sagde, at Ærøboeren kom tilbage efter et Par Dages Tid — han var kun løbet ind til Stubbekøbing.

Naar Skibet kom tilbage, vilde det tage ham med, — det var hans Hensigt at rejse til Holsten. Pas havde han, det havde Kjær nok skrevet, da Niels tjente som Hollænder-Karl paa Holsteinborg, det havde kostet 1 Rdl. I Signetet stod K H — det var Skoleholderen Knud Holm i Skafterup, der havde laant dem det, — sagde Niels. Selv mente Niels, at der var gjort ham Uret paa Holsteinborg, særlig af Forvalteren, og nu vilde han gerne tale med Greven, der i længere Tid havde boet i Holsten. Engang, sagde Niels, da han havde kørt Hollændervognen til København, var han bleven bestjålet for 30 Rdl. Denne Sum blev afkortet i hans Løn saaledes: Et helt Aars Løn og 2 Maaneders Kostpenge, 10 Mark, det øvrige skulde han aftjene paa Grevensvænge. Disse bestjaalne Penge vilde han gerne have eftergivet af Greven, tillige vilde han besvære sig over Forvalteren. Denne tog nok sine Heste tidlig ind fra Marken, medens Hollænder-Hestene maatte gaa ude til henad Mortensdag, tilmed maatte han tage til Krummerup og pløje for Forvalterens Moder. Det bedste Foder kom ind i Forvalterens Foder-Kiste og det sletteste i hans. Alt dette om Forvalter Gart vilde han fortælle Greven.

Da han laa i Gumperup Skov og ventede paa Skipperen, blev han paagrebet af Henrik Ravn, Skovfoged Christian Frederik og andre Bymænd fra Bisserup. De førte ham til Holsteinborg, hvor han blev anholdt. Henrik Ravn var bleven lejet af Skriveren til at gaa til Grevensvænge og faa Niels med til Klinten. Her viftede Niels med sit Tørklæde ud til Skibet — uden Resultat. Det var nok en Ærøskipper, Lars Lyng, der skulde have taget Niels om Bord. Niels havde skjult sin Bylt under noget Tang, og Henrik Ravn havde bragt noget Mad ud til ham fra Kjær. Henrik Ravns Kone, Karen Nielsdatter, vidste ikke, at hendes Mand havde været på

Grevensvænge! Smeden i Bisserup, Hans Lorentzen, måtte vedgaa at han havde noget af Niels Hollænders Bohave: Kiste, Skab og Skrin, staaende i sit Hus. Det var sat derind, da Niels tog fra Holsteinborg, som en Slags Pant, idet Smeden og Niels havde et Penge-Mellemværende.

Skoleholder Knud Holm klarede for sig: Ingen havde laant hans Signet, og Skriveren bad Dommeren om, at den deserterede og løgnagtige Niels Hollænder maatte blive i ar-resten, til der kunde skaffes nærmere Beviser mod ham.

Saa omtales i Sagen ikke mere, — men et er sikkert: Nielses Rejse til Greven i Holsten var foreløbig forhindret. Skriveren Kjærs Rolle falder besynderlig; nu om Dage vilde man vel kalde ham en Stikker.

★ ★ ★

Folk var i de Tider næppe saa blødsødne. Tjenestekarlen Søren Henriksen hos Præsten Chr. Ferslev i Haarslev klagede over, at hans Husbond ikke alene uden Aarsag havde slaet ham, men endog frataget ham hans Kiste og Skab og hensat det i Forvaring i Studerekamret. Uagtet mange Begæringar havde han ikke kunnet faa Kiste og Skab med sit Tøj i; derfor var han gaaet af Tjenesten for at søge sin Ret, idet han forlangte Løn fra Nytaar + Kiste og Skab!

— Fra Husmand Hans Bergman i Nyrup gik Tjenestepigen Kirstine Margrete den 2. Okt. 1775. Ved St. Hansdagstide havde hun fæstet sig til Gartner Morten Nielsen i Nyrup, og nu havde hun bedt Husfolkene, som bor ved Hans Bergman, sige ham det. Selv turde hun ikke, da hun frygtede at faa Hug, det var sket forhen. Ej heller turde hun melde det for sin Madmoder, som var svagelig og maaske vilde ærgre sig — derfor pakkede hun sit Tøj og gik bort i Hans Bermans Fraværelse hen til Mester Morten.

Hans Bergman havde om Sommeren hørt, at Pigen vilde fra dem, da hun ikke kunde komme til Rette med dem; han havde da sagt til hende: Har du ikke Lyst at blive her, kan du gerne tage dig en Plads; naar Stævnedag kommer, skal du faa din Løn, og vi har da lige langt: Du at se dig om Tjeneste og jeg at fæste en Pige. Kirstine mente, at Stævnedag var til Mikkelsdag og forlod saa sin Plads; hun havde faaet 13 Mark og havde 3 Mark tilgode. Husbonden havde ikke tilladt hende at kvitte Tjenesten til Mikkelsdag, men sagt hun skulde blive til Stævnedag, som er Nytaar. Mester Morten fortæller, at Kirstine i Sommer af ham havde faaet 1 Mark 4 Skilling i Fæstepenge.

Dommen gik Pigen og hendes ny Husbond imod. Hun skulde være bleven til Nytaar, det var den rette Stævne — eller Fardag, og skulde nu tillige med Morten Nielsen betale 4 Rdl. 4 Mark. Men skulle hun ikke inden 3 Solemærker gaa i Tjeneste til Hans Bergman eller utilbørlig blive forholdt af Morten Nielsen, tilpligtes hun at betale et halvt Aars Løn, 4 Slettedaler, Halvdelen til Berman og Halvdelen til Herskabet. Morten Nielsen betaler dobbelt saa meget, nemlig 8 slettedaler, Halvdelen til Bergman og det halve til Herskabet.

★ ★ ★

Det var ikke altid i Land, det foregik. En Augustdag 1775 havde Skipper Claus Hansen af Ærø ligget med sin Jagt ved Bisserup, da Tolder Hansen med Medhjælper kom sejlene fra Karrebæksminde og vilde om Bord paa Jagten for at undersøge Ladning og Papirer. Men Skipperen lettede Anker og satte 3 Sejl til, uagtet Tolderen raabte, at han skulde bie og kaste Tov til Baaden, saa de kunde komme om Bord.

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

Skipperen vilde absolut ikke parere Ordre, men sejlede med Forsæt væk og hindrede derved Tolderne i at foretage Eftersyn. Tilmed affyrede Skipperen en Ladning uanstændige Ord. Heraf — siger Dommen — kan sluttes, at han vilde undgaa Undersøgelse og derfor stak af. For sit formastelige Forhold fik Ærøskipperen en Bøde paa 100 Rdl.

— Ellers var det i 1770'erne, at Brændevinsbrænding blev forbudt, — for Fremtiden skulde der Privilegium til at drive denne Virksomhed. Forbudet gav Anledning til et Utal af Anmeldelser og Retssager, idet Befolkningen meget nødig gav Slip paa den gamle Skik. Mange Vidner blev indkaldt — ofte Gaardkoner for at vidne mod sin Mand. Nogle blev da ogsaa hjemme og undskyldte sig med Sygdom, andre mødte med Attest fra Sognets Præst. Dette blev dog ikke altid taget for gode Varer, skønt Retten erkendte, at det ikke altid var let for Folk paa Landet at skaffe sig Doktor-Attest. Og hvad maatte man tro, naar Stævningmændene kom tilbage og fortalte, at de havde set den indstævnedes Gaardkone færdes rask omkring ved sit Arbejde, skønt der var sendt Bud, at hun ikke kunde komme paa Grund af Svaghed. Der var ogsaa en rig Mark at tumle sig paa for Tjenestefolk, der vilde hævne sig paa deres tidligere Husbond.

1777 havde Forvalter Garb paa Holsteinborg indkaldt 9 Gaardmænd fra Venslev, endvidere andre fra Sterrede, Nyrup, Skafterup, Glænø og Høve. De kunde ikke sige sig fri. Hvis de godvillig vilde indrømme „Forbrydelsen“, kunde det faa Indflydelse paa Bødernes Størrelse. Forvalter Høfding paa Fuirendal behandlede Folkene fra Tornemark, Haarslev. De idømtes 30 Daler i Bøde hver — det beløb sig ialt til 930 Daler. 3 slap med 20 Daler; det var Christen Jensen i Klosterhuset, Peder Sørensen i Tornemark og Anders Olsen

i Menstrup. Tillige blev Brændevinstøjet med Pibe, Hat og Svalerør taget fra dem.

Degnen, Julius Pram, Høve, var ogsaa paa Tærne i den Anledning og fik en Husmand i Flakkebjerg klapset af.

Kromanden, Iver Pors i Dalmoose Kro, førte Sag mod Bertel Christensen i Høve for ulovlig Brændevinsbrænding. Denne sagde, at det vel ikke var forbudt at have Brændevin i Huset. Nej, naar den var købt i Købstæderne og ikke hjemmelavet.

Forvalter Garb søgte at redde Bertel Christensen: Han var en fattig Mand, der meget daarlig evnede at betale Attest fra Chirurgus. Dette hentydede til, at Bertels Kone foregav Sygdom, og Garb mente ikke, det var heldigt, naar Hustruen skulde vidne mod sin Mand. Anklageren opfordrede Retten til en Dag at tage til Bertels Gaard i Høve for der at forhøre Konen — at hun ikke forinden skulde afgaa ved Døden! Dommen over Bertel Christensen siger: Det er vel ikke overbevist Bertel Christensen, at han har brændt Brændevin. Men da det ved 2 Vidner, Christen Olsen og Bodil Pedersdatter, er oplyst og bevist, at han har endog sidste Vinter haft Brændevins-Redskab til halvs eller fælles, samt at samme Redskab vekselvis har været hos ham, ligesom han selv tilstaar at have laant det i Vinter, saa maa deraf sluttes, at han har brugt det. Enten han nu har haft det til Eje, Laan eller Brug, er han lige strafskyldig efter Forordningen, der siger, at intet Brændevins-Redskab maa findes hos nogen uprivilegeret paa Landet. — Bertel Christensen bør erlægge 30 Daler i Mulkt og 5 Dl. i Omkostninger.

Samme Dalmoose-Kromand fik flere af Gaardmændene i Høve idømt denne 30 Dalers Mulkt. Naar han var saa ivrig i denne Sag, skyldes det nok, at han mente, hans Næring led Skade. Han fik saaledes nogle Folk i Venslev idømt 20 Dalers

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

Mulkt for ulovligt Krohold. Hans Ibsen i Skørpinge slap, da han kunde oplyse, at han for 3 Aar siden havde skilt sig ved sit Brændevinstøj, — det var lige efter, at Forordningen var udstedt.

Derimod var Gamle Jens Pedersen i Nyrup og Smeden, Anders Sørensen i Kvislemark, ikke saa heldige; de fik 30 Daler i Bøde.

De dømte fra Høve-Flakkebjerg lurede paa en Lejlighed til at hilse paa Dalmose-Kromanden. 1. Maj oprandt Valborg-Messedag, hvor man maatte drikke og holde sig lystig. By-mændene i Høve havde paa Gadestævnet vedtaget at gaa til Kroen og drikke for $\frac{1}{2}$ Daler. De kom ned til Iver Pors sammen med nogle Flakkebjerg-Folk. Stemningen var høj hin Nat, nogle Glas gik i Løbet, men de blev betalt til Madam Pors, da hun forlangte det. Kromanden truede med at standse Udskænkningen, — og saa blev der klaget til Forvalteren paa Holsteinborg over ham: der var nægtet nogle af Høve-mændene at faa noget i Kroen. At der havde været Uorden i Kroen hin Nat, omtalte de ikke, men de havde Forvalterens Ord for, at den Dag (1. Maj) maatte de holde sig lystige.

— Husmand Anders Olsen, Menstrup, havde haft lidt Brændevin til sig selv og gode Venner, — han havde kun udsolgt ganske lidt. Det var ulovligt Krohold, og han maatte bøde sine 20 Daler + 4 Dl. i Omkostninger.

Det gik ikke Gaardmand Mads Olsen, ogsaa i Menstrup, bedre. Han var mistænkt for at have haft Brændevins-Redskab i sin Gaard. Alle hans Byfæller erklærede, at det var de ganske uvidende om. De kendte ej heller noget til, at Mads Olsen havde holdt Kro eller udsolgt Brændevin. En Karl fra Byen nægtede at vidne i Sagen: han var hvervet Soldat ved Prins Friderichs Regiment i København, og hvis han

gjorde det, kom han til at løbe Spidsrod 4 eller 6 Gange, det havde en Sergent sagt! Retten bemærkede dog, at det var en Vildfarelse, men ellers kom man ikke videre med Mads.

Baade Forvalter Garb paa Holsteinborg, Høfding paa Fuirendal og Frich i Næstved havde travlt, — og de havde Hjælpere. Naar Degnen, Julius Prom i Høve-Flakkebjerg, viste Brændevins-Brændingen sin Interesse, staar det maaske i Forbindelse med, at han havde laant 100 Daler af Garb. For dette Laan pantsatte han Sølv-tøj for 40 Dl. (73 Lod), et Sølv-Lommeur (8 Dl.), en Tron-Seng med Sirtses Omhæng (4 Dl.), en Olmerdugs Overdyne med Dun (5 Dl.), 1 Underdyne (4 Dl.), 4 Hoveddyner (4 Dl.), 1 Dug med 12 Servietter (8 Dl.), 1 do. ogsaa med 12 Servietter (6 Dl.), en indlagt Dragkiste (10 Dl.), 2 forgyldte Spejle (4 Dl.) 6 Stole med Silke-Damaskes Sæder (6 Dl.), 1 Ege Chatol (8 Dl.), 1 otte Dages Stueur (16 Dl.), 1 Jernkakkellovn (10 Dl.), en indmuret Kobberkedel (3 Dl.), 2 Jerngryder, hver paa 1½ Spand, (3 Dl.) en beslagen Vogn (10 Dl.), en skimlet Hoppe (16 Dl.), en do. (10 Dl.), 1 do. graa (10 Dl.), en rødskjoldet Ko (6 Dl.), en rød Kvie (4 Dl.), en do. (4 Dl.), ialt 203 Daler.

Paa samme Tid laante Mølleren i Snedinge Mølle, Anders Fischer, ogsaa 100 Daler af Garb, saa denne har aabenbart haft Midler, enten det nu var hans egne eller Godsets. Forv. Høfding laante sin Broder, Præsten Ole Høfding i Marvede, ikke mindre end 1450 Daler; som Pant for dette store Beløb pantsattes Præstegaarden med Bohave og Besætning.

★ ★ ★

Paa Holsteinborg var det nok ogsaa galt med den Brændevin. Garb stævnedes Baltzer Murersvend og mange Vidner. Af

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

disse var dog Ladefogden, Andreas Jensen, ikke mødt — han var rejst til Fyn, — og Skytten, Macholdt fra Snedinge, fik Forfald, idet hans Hest løb løbsk, saa han kom til Skade og derfor ikke kunde møde. En Snedker Grader, en Tysker, bad om, at Spørgsmaal til ham maatte ske i det tyske Sprog, og han bevarede dem paa Tysk. Man mente dog, at naar han havde været her i Landet i 5 Aar, maatte han have lært saa meget Dansk, at han forstod, hvad Sagen drejede sig om. Der var nok hentet Brændevin, baade fransk (Cognac) og dansk hos Baltzer. Nogle, Gotlieb Brenner, Muremesteren og en Del Murersvende, havde faaet Brændevin hos Baltzer, de lagde blot 2 Skilling paa Bordet. Herpaa svarede Baltzer, at han hverken havde solgt eller taget Betaling for Brændevin. Til flere havde han nogle Gange skænket, og disse erklærede da ogsaa, at de intet havde betalt.

— Den nidkære Dalmose-Kromand, Iver Pors, anklagede Hans Fisker i Bisserup for ulovligt Krohold. Lars Madsen paa Glænø var tiltalt for at have solgt Øl og Brændevin. En ung Karl var kommet til Øen for at spille i Julen til Dans hos Lars Madsen; han fik Øl og Brændevin og betalte en af de unge Karle for det i Lars Madsens Gaard. Det var ikke let at komme til Bunds i den Slags Sager. Frikendelser skete ogsaa: Skytten Macholdt slap for Beskyldningen om Krohold og Brændevinsbrænding.

— 1780 dømtes Hans Hansen af Haarslev efter Anmeldelse af Dalmose-Kromanden 20 Daler i Bøde. Christen Lind i Tornemark havde udsolgt Mjød og Tobak i Skillingvis i sit Hus, men ikke Brændevin og Øl. Det samme gjaldt Mads Nielsen, ogsaa i Tornemark, samt Peder Amdi i Kvislemark. Sidstnævnte beskyldtes for at have solgt Brændevin, Mjød og Godtøl samt forskellige Sorter Tobak, Salt og Tran. Peder

Valdemar Møller

Amdi modsagde Beskyldningen, — han havde aldrig holdt Kro med nogen Slags Drikkevarer, men han *havde* solgt Tobak, Salt og Tran.

Jens Larsen i Tornmark havde solgt Tobak og dagligt Øl, men ikke Mjød det sidste Aar, men tilforn kunde han ikke nægte, han ogsaa havde solgt det. Det blev 50 Daler i Mulkt.

Husmand Anders Tolder i Menstrup lod sin Kone, Ellen Marie, møde; hun sagde, at hendes Mand var saa svagelig, at han ikke kunde komme. En og anden Gang havde de i Nødsfald solgt til syge og sengeliggende Brændevin og Mjød, og naar Manden havde en Kardus Tobak, og andre trængte, saa havde han undertiden overladt dem noget deraf for **Betaling**.

Peder Jostesen i Bisserup fik 50 Daler i Bøde og hans Tobak beslaglagt.

1781 blev der søgt efter Brændevins-Redskaber hos Lars Nicolajsen og Stephen Jespersen i Flakkebjerg samt hos Christopher Bagge i Høve, hvor Konsumptionsforvalter Windings Folk (fra Slagelse) kom saa hurtigt ind, at de tørnede mod Brøndvippen, der blev ødelagt. I Bøder for Krohold og Brændevinsbrænderi fik nogle 30 Dl., andre 20 Dl., og enkelte slap med 10 Daler i Mulkt. Endelig frikendtes de, som nægtede og ikke kunde overbevises.

★ ★ ★

1779 havde en Person, der kaldte sig Nikolaj Vilhelm Møller været i Venslev By og tilhandlet sig en Del Kvæg, som han klippede sit Mærke paa. Da Ladefogden paa Holsteinborg, Andreas Jensen, kom til Byen paa en sort Hoppe, tilbød han Handelsmanden den. Han vilde dog ikke købe den ubetinget, men prøve den paa en Ridetur til Bøgelunde; ved Tilbagekomsten skulde der saa betales efter Akkord. I Stedet

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

for at komme tilbage fra Bøgelunde fortsatte han til Magleby, hvor han overnattede. Næste Dag drog han til Skelskør for at købe Tobak, og her blev han paagrebet og sat i Rude Arrest.

Selv fortalte han, at han var fra Jylland, 39 Aar, ugift, og hans Opholdssted var Nørrebro i København, hvor hans Broder, Hans Møller, havde en Gaard kaldet Den hvide Svane. Han havde prøvet lidt af hvert: været Accise-Betjent i Nykøbing F., hos en Brændevinsbrænder paa Christianshavn i 2 Aar, været i Møllerlære paa Bredløfe Mølle ved Amagerport. Nu handlede han med Køer og rejste Landet rundt. Sit Pas havde han ikke med, det var ellers fra en Proprietær Nissen, paa hvis Gods han var født, og han havde faaet Lov til at tjene 8 Aar i København, men nu var Proprietæren død. Det var ogsaa mærkeligt, at han ikke havde et Sundhedspas, da han vidste, at Kvægsygen hærgede paa Sjælland.

Mændene fra Venslev oplyste, at Vilhelm ikke havde givet dem Haandpenge ved Handelen; han havde købt 11 Høveder, kaldt sig Wilhelm og indbrændt et W paa Dyrene. Da han ikke kom tilbage med Hoppen, red de rundt for at lede efter ham. Gaardmand Søren Pedersen, Tystofte, havde paa Holsteinborg hørt om den forsvundne Hoppe og mødte Dagen efter Vilhelm med den. Gaardmanden lod som ingenting og spurgte, om han vilde sælge den. Ja, den kostede 26 Slette-daler; snart efter slog han af til 22 Daler, hvorpaa Søren bød ham 15 Daler. Det er kun et Jødebud*), jeg har redet mange Mil og prøvet den, saa jeg ved, den er god. De to fulgtes nu ad til Skelskør, hvor Søren sørgede for, at Vilhelm blev taget af Vægteren.

*) Jødebud: Et bud som ligger under den virkelige værdi.

Valdemar Møller

For halvfjerde Uge siden var Vilhelm taget fra København ud paa Landet for at handle. Han kørte med en Vognmand til Roskilde, hvor han lejede en Hest hos Niels Møller, fortsatte paa den over Ringsted til Stenmagle, hvor han kom i Bytte med en Gaardmand om Dyret, saaledes at Vilhelm fik en sort Hest og 3 Daler i Bytte. Han huskede ikke alle de Byer, han havde været i, men her paa Egnen var det Sønderup, Bøgebjerg, Hulby, Neble, Haldager, Næblerød og Venslev. Den sorte Hest var bleven byttet flere Gange. Da han handlede om Kvæg i Venslev, kom Ladefoged Andreas Jensen, Holsteinborg, med en sort Hoppe, som han købte for 14 Daler, men betingede sig at ride til Bøgelunde for at prøve den. Da han havde redet dertil og fundet Hesten tjenlig, tænkte han, at han vilde fortsætte med sin Handlen, og idet han red ud af Bøgelunde, bad han en Mand sige, at han ikke vilde komme tilbage og handle med dem. Han red saa gennem Ørslev og Vedskølle til Magleby og indlogerede sig der Mandag Aften. Tirsdag red han til Skelskør for at købe sig noget Tobak. Her tog Vægteren ham — efter Sørensen Anvisning — $\frac{1}{2}$ Time efter hos Købmand Møller.

Gamle Hans Pedersen, Sønderjellinge, havde paa en Københavnsrejse i Roskilde truffet Niels Møller, der havde bedt ham sige til Vilhelm, at han skulde ride Hesten hjem, som han havde laant hos ham. Sadel og Tøjler er paa Holsteinborg, sagde Vilhelm, for hvem det ikke saa helt godt ud. Sit Efternavn bar han nok ikke med Rette, men ellers viste det sig, at Broderen Hans godt nok boede paa Nørrebro. Tilmed kom der Penge for Opkøbet, saa nu vendte alt sig til det gode, særlig da Dommeren fik 1 Rdl., Skrивeren 9 Mark, samt Anklageren (Forvalter Garb) og Forsvareren (Byfoged Hansen i Skelskør) hver 2 Daler. Saa hævedes Sagen, og

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

Vilhelm blev løsladt og kunde fortsætte, da han nu havde Driftskapital. Det var nok Pengemangel, der fik ham til at fortsætte fra Bøgelunde og ikke vende tilbage til Venslev. Det hele endte altsaa paa bedste Maade uden Tab for de sælgende.

★ ★ ★

Det vakte en Del Opsigt, da den 24-aarige ugifte Kirsten Jensdatter i Venslev fødte i Dølgemaal og ombragte Barnet, som Stadskirurg Gyrsting fra Slagelse foretog Obduktion af. Kirsten var født i Venslev, hendes Moder var forlængst død, men hun havde en Stedmoder, Johanne Jørgensdatter. For 3 Aar siden var hun bleven konfirmeret og havde været til Alters hos Præsten Aggerup i Hyllested. Mens hun tjente hos Gaardmand Jacob Larsen i Venslev, var hun der bleven gode Venner med Peder Pedersen, som ogsaa havde Plads samme Sted. Da hun opdagede, at Forholdet havde faaet Følger, fortalte hun det til Peder Pedersen og til sin Fader, Jens Poulsen. Ingen af disse raadede hende til at dølgse sit Svangerskab. Men af Undseelse, og da hun ikke var videre svær, kom hun paa den Tanke at sige Nej til dem, der spurgte, om hun var frugtsommelig. Bl. a. til sin Madmoder, og til sidst mente hun, at det var en Forstoppelse af hendes sædvanlige Maa-nedstider. Fastelavns Mandag, den 26. Februar, fik hun ved Middagstid ondt og fødte et Barn. Natten tilforn havde hun haft ondt, men tænkte stadig, at det var sædvanlige Fruentimmer-Sager. Hun blev derfor liggende Dagen efter i sin Seng i Kammeret ved Dagligstuen. Hendes Madmoder kom om Morgenens ved Davretid ind og vilde give hende et Stykke Mad, som hun dog ikke modtog, idet hun klagede over, at hun ikke kunde spise noget. Først ved Middagstid mærkede

Kirsten, at hun var i Barselsnød og fødte. Hun sagde, at hun syntes, det gav en Lyd fra sig, — men saa holdt det helt op, saa det maatte være dødt. Selv maatte hun uden Hjælp af Jordemoder eller andre drage Barnet frem, og da det var kommet skikkelig frem, drog hun paa Navlestrengen med begge Hænder, saa den gik i Stykker, og Barnet derved blev skilt fra hende, uden at Strengen blev bundet, saa Blødet løb i Sengen. Mod Aften, i Mørkningen, da Folkene syslede med Kreaturerne, stod hun op og tog det døde Barn, som hun svøbte ind i et Tørklæde og lagde i sin Kiste. Det var hendes Tanke at lægge det i sin Farmoders, Maren Pouls Ligkiste; Farmoderen stod Lig hos hendes Fader, Jens Poulsen, i disse Dage; saa kunde det lille Lig blive begravet sammen med Maren Pouls. Naar dette ikke skete, skyldtes det Kirstens Madmoder, der Tirsdag Morgen sagde til hende: Det er ikke rigtig fat med dig, Kirsten. Herpaa svarede Kirsten: Nej, det er det heller ikke, — og aabenbarede, hvor hun havde forvaret Barnet. Madmoderen havde Fastelavns Mandag været ude i Loen og rense Korn, saa Kirsten var alene i Kammeret, — hun raabte og klagede ikke, da hun fik ondt og havde ingen Sans for at tilkalde Hjælp. En 12 Aars Pige havde staaet i Dagligstuedøren ind til Kammeret og sagt til hende: Nu er din Farmoder død, — saa fødte hun.

Ved Mikkelsdagstide 1780 fik hun den Tanke at ville dølgge sit Svangerskab, da Peder Pedersens Mor, Jacob Larsens Hustru, havde sagt til hende: Du bør ikke græde, thi du faar ham ikke, saa længe mine Øjne er aabne, det har jeg forsvoret. Kirsten havde nemlig sagt, at hun og Peder havde Godhed for hinanden, og at hun var svanger ved ham. Hun fødte sit Barn hos Poul Nielsen, idet hun ved Nytaarstid kom fra Jacob Larsens. Poul oplyste, at Kirsten havde sagt til hans Hustru,

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

at det var hendes egne Tider, der var standset. Ofte havde hun — sagde Poul — været tungsindig og gaaet i dybe Tanker og sukket. Om Barnet havde levet eller var dødfødt, vidste han ikke; selv havde Kirsten sagt, at det gav et Kvæk. Pouls Hustru havde raadet Kirsten til at søge Raad i Fuirendal for hendes Svaghed. Barnet var født ved 10-Tiden om Formiddagen, og om Aftenen saa Pouls Kone, at der var Blod paa Lagenet. Hun spurgte, hvordan det var med hende, hvortil Kirsten svarede: Det er intet rigtig med mig, det er mine Tider, der er slaet løs. Konen havde dog sin Mistanke og Tvivl, men vilde ikke fritte mere, da hun mærkede, at Kirsten var fortrydelig derover. Saa gik hun hen til Kirstens Stedmoder, Jens Poulsens Hustru, Johanne Jørgensdatter, og sagde, om hun vilde gaa med hende til Kirsten, da det nok ikke var rigtig fat med hende. De to Kvinder gik ind til Kirsten, hvor Stedmoderen spurgte hende ud. Jeg har saa ondt i min Ryg og Lænder, sagde Kirsten. Det er nok ikke rigtig fat med dig, Kirsten. Det er mine egne Tider, som er slaet løs, svarede hun. Da nu Stedmoderen tog fat paa Dynen eller Lagenet for at ville se sig for, rykkede Kirsten Dynen fra hende og slog Klæderne om sig; saa vilde de to ikke fritte hende mere den Aften.

Tirsdag Morgen, da Kirsten var staaet op og gaaet ud, gik Madmoderen ind og eftersaa Sengen og fik sin Mistanke øget. Om Aftenen, da de havde spist og sat sig til at spinde, ytrede Konen: Kirsten, det har nok ikke været rigtig fat med dig i Gaar. Jo, sagde Kirsten. Men Konen blev ved: Du skal bekende det. Da brast Kirsten i Graad og bekendte, at hun Mandag Formiddag ved 10—11-Tiden fødte et levende Barn, der gav et Kvæk fra sig, men straks derpaa døde. Navlestrengen havde hun knebet over, og hun vilde dølge det nogle

Dage, saa hun kunde forvare Barneliget i sin Farmoders Ligkiste, — derfor havde hun svøbt det i et Tørklæde og lagt det i sin Kiste. Hendes Bekendelse hørtes af Madmoderen og Stedmoderen, der nu begge gik hen og lukkede Kisten op og tog det fuldbaarne Pigebarn, der ikke havde nogen Beskadigelse; alene Navlestrengen hang løs og ubunden.

Johanne Jørgensdatter, Kirstens Stedmoder, fortalte, at Kirsten ikke af hende forlangte at faa Barneliget lagt i Farmoderens Kiste. Kirstens Fader, Jens Poulsen, havde om Mandag Formiddag været inde og se til hende, og da havde hun sagt, at nu kom hun sig nok igen. Han sagde hende, at Farmoderen var død, hvortil hun bemærkede: Da er det vel. Tirsdag Aften havde hans Kone sagt ham, at Kirsten havde født, hvorpaa han blev saa daarlig, at han ej kunde gaa til hende. Onsdag rejste han til Skelskør for at besørge noget til sin Moders Begravelse, og først Torsdag gik han hen til Datteren og sagde: Kirsten, du har baaret dig galt ad. Ja, Gud bedre det, kom det fra Kirsten, der brast i Graad, saa hun ej kunde tale mere. Han gik hen og tog Barnet op af hendes Klædeskiste og viste hende. Gud bedre det, jeg gjorde det i min Taabelighed; da jeg talte med Eder i Mandags og fik at vide, Farmor var død, tænkte jeg at faa det med i Jorden i hendes Ligkiste. Saa gik Faderen til Hyllested for at underrette Præsten; han berettede, at Kirsten i Vinterens Løb havde været forunderlig, ligesom forrykt, og naar Faderen spurgte om et, svarede hun paa et andet. Hun havde ogsaa sagt til ham, at Peder Pedersens Moder havde forbudt de to at faa hinanden.

Jacob Larsens Hustru, Anna Pedersdatter, havde haft Mistanke til sin Søn Peder og Kirsten; hun mærkede, da Kirsten tjente der, at det ikke var rigtig mellem hende og Sønnen,

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

hvorfor hun belurede dem og gik efter dem, — og til sidst tilstod Peder. Han vilde give Kirsten Hjælp til Barnet, men ikke gifte sig med hende. Saa længe jeg lever, skal du ikke faa ham, havde Anna Pedersdatter sagt til Kirsten, der erklærede: Da skal de ikke faa den Glæde over mig, jeg har været saaledes tilforn, derfor gaar det nok bort igen.

Peder Pedersen nægtede ikke, at han havde været Kirsten for nær; dog vidste han ikke, hun var frugtsommelig, da hun ikke selv havde talt derom, endnu mindre sagt, at hun vilde dølgge det.

4. Maj 1781 afsagde Birkedommer Lyster og 8 Nævninge Dommen over Kirsten: Thi kendes af mig og 8 medtagne Mænd, at Kirsten Jensdatter for sin begangne Misgerning bør sig selv til Straf og andre til Eksempel og Afsky at miste sit Hoved med et Sværd og Legemet at begrave i Kirkegaarden uden Ceremoni. Hun skal miste sin Hovedlod, om hun har nogen, og betale alle Omkostninger, saaledes 10 Rdl. til Skarpreteren. Kirsten indskød Sagen for Højesteret og forhaabede Frifindelsesdom.

Højesteretsdommen siger: Kirsten Jensdatter sigtes for Barnefødsel i Dølgsmål. Forsvareren har anbragt, at hun ikke skulde være rigtig i Hovedet, et Par Vidner siger det, men af de andre Vidner og Omstændigheder kommer ej ud, at hun var i saadan Stand, at hun ikke vidste, hvad hun foretog sig. Hun har i Førstningen aabenbaret sit Svangerskab, siden nægtet, — har født paa et Sted, hvor der var Folk i Nær-værelse, som hun dog ikke har kaldt til Hjælp. Det at hun ikke har vidst, at hun var svanger, kan ej antages, og altsaa maa hun anses for utilbørlig at have omgaaet sit Foster. Man ser, at Barnet er omkommet ved Mangel af tilbørligt Tilsyn enten ved at Navlestrengen ej blev opbundet eller kvalt i

Sengen, og da Kirsten Jensdatter deri er Skyld, kan hun ej fritages for Lovens Straf: Kirsten Jensdatter bør miste sin Hals og hendes Hoved sættes paa en Stage. Saa bør hun og have sin Hovedlod forbrudt og Jord til Kongen, om hun ejer nogen.

Dog indstilles hun til Majestætens Naade til Arbejde i Børnehuset paa Livstid, siden hun har været tungsindet, og Barnet ikke er tilføjet nogen Vold og altsaa uvist, om Døden er foraarsaget hos Barnet eller af hende.

Kirsten reddede altsaa Livet og blev kanske senere be-naadet.

1782 blev to Karle, Hans Pedersen og Henrik Hansen i Tornemark, arresteret for Tyveri. Hans forklarede med grædende Taarer, at han Søndag Nat den 27. Juni ved Midnatstid havde i Sinde at gaa til Legestue og gik ind til Niels Thorsen for at se, om dennes Søn, Lars, var hjemme. Da han mærkede, at ingen var hjemme, gik han ind i Karlekammeret og tog Larses to Trøjer samt et Par gule Skindbukser. Med Klæderne paa sin Aksel og et Vægskab i Favnen gik han ud paa Toften, hvor han opbrød Skabet med et Huggejern, som han havde i Lommen. Der var kun 2 Mark i Skabet; derpaa gik han lige hjem til Lars Larsens i Tornemark, hvor han tjente, og forvarede Klæderne under noget Halm i Laden. Næsten Aften fik han fat paa Henrik — denne var nylig kommet i Tjeneste i Tornemark — og spurgte, om han vilde købe Klæderne. De enedes om 4 Slettedaler for Tøjet; een Daler blev straks erlagt, Resten skulde komme, saa snart Henrik kunde. Naturligvis fortalte Hans ikke, at han var kommet ulovlig til Tøjet; forøvrigt havde Hans, der var 36 Aar og fra Spjellerup, nok

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

ogsaa taget et Par Sko paa Markedet i Næstved. Hans maatte bøde, skulde miste sin Hud, betale Omkostningerne og sættes til Arbejde i Citadellet Frederikshavn i 3 Maaneder.

For Henrik kunde den udstaaede Arrest være nok for hans Uforsigtighed at handle med en Tyv, som han dog ikke kendte, da han nylig var kommet til Tornmark. Han blev frifundet og løsladt.

— Lørdag før Pinse, den 7. Juni 1783, om Formiddagen mellem Kl. 9 og 10 opstod der Ild i Sognepræstens (Francks) Gadelænge i Høve. Gnisterne fløj rundt og antændte Hans Mikkelsens Gaard. Manden var ikke hjemme — han var i befalet Ærinde paa Landevejen — saa hans 4-længede Gaard paa 55 Fag tillige med Brøndværk og videre, hvad Gaarden var nyttig, Indbo, Korn o. s. v. blev opbrændt. Samme Ulykke paakom i Præstegaarden. Degneboligen og Husmændene Ole Madsens og Christen Hansens Huse brændte ligeledes. Hos Hans Mikkelsen brændte ogsaa Tjenestekarlens, Sørensen, Kiste med hans Gang- og Linklæder — efter Sigende ogsaa nogle Penge.

De to Husmænd mistede alt, hvad de ejede; det lidet, de fik ud fra Ilden, blev saa beskadiget, at det ikke kunde være dem til nogen Nytte. Degnen fra Høve, Sv. Fielsted, søgte om Fritagelse for Skatter, da hans Bolig med Ejendele var lagt i Aske; kun lidt blev reddet, hvad Degnen bar i sin Favn. Oppe hos Præsten havde Degnen haft en Del Korn liggende, der ligeledes gik tabt. Præsten bevidnede, at Degnen havde mistet disse Kornvarer hos ham.

★ ★ ★

Det var i Aarenes Løb ikke mange, der var gaaet fri for Tiltale angaaende Brændevins-Tilvirkning. — Selve Birkeskriveren, Kjær, blev 1783 dømt for utilbørlig Brændevins-

brænden og Krohold. Kjær strittede længe imod og kom med mange Indlæg; foreløbig var han sat fra Skriverbestillingen. Han vilde paastaa, at han ikke vidste, at hans Kone havde sat Brændevinsbrænderi i Værk. Han solgte ogsaa Brændevin til Ærøboerne — de var hans Medvidere — han handlede mod Toldloven. Selv hævdede han, at han mere af Skrøbelighed end af Forsætlighed havde handlet med Ærøskippere; det kunde ikke kaldes Snig-Handel, da den skete om Dagen. Dommen over Kjær blev afsagt af Birkedommer Bagger den 21. November 1783. Først fik han 10 Daler i Mulkt, fordi han — mod Toldloven — har været i utilladelig Handel ved Bisserup med Ærøboerne. Betalte han ikke denne Bøde, skulde han i Fængsel paa Vand og Brød. For sit Krohold og Brændevins-Brænden skulde han erlægge 120 Daler. Og endelig bør han, der har solgt Brændevin saavel til Ærøboere som til Bønder, *have sit Birkeskriver-Embedet forbrudt*. Sagsomkostningerne skulde han ogsaa udrede.

I April 1784 mødte Kjær i Retten og viste en Skrivelse fra Grev Holstein. Den gik ud paa, at Hans kgl. Majestæt af særdeles Naade havde bevilget, at Kjær trods Dommen af 21/11 83 skulde være berettiget til at tiltræde og vedblive Birkeskriver-Embedet, blive forskaanet for at betale Rentekammeret de 120 Rdl., og at han alene skulde betale Processens Omkostninger med 23 Dl. 8 Skill., samt de 30 Dl. for forbudt Handel. Forvalter Garb bevidnede, at Kjær havde betalt disse to Poster, saa intet var til Hinder for, at han igen kunde betræde Embedet som Skriver ved Holsteinborg Birkeret.

Saa gled Kjær ind i Embedet og betjente straks Justitsprotokollerne.

Det var naadigt sluppet, synes man; snu har han åbenbart været; sit Brændevinstøj fik han saaledes anbragt hos gamle

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

Jens Pedersen i Nyrup, saaledes at denne nær var kommet i Fedtefadet derfor. Nu boede Kjær i Nyrup; her havde han bl. a. lejet en Jern-Bilæggerovn hos Forpagter Rasmussen i Fuirendal for en aarlig Afgift af 4 Mark.

* * *

Folk vilde gerne skaffe sig lidt Ekstra-Indtægter ved Handel. 1784 maatte Skoleholder Peder Kampmann i Tornmark indrømme, at han havde drevet forbudt Handel med Købmandsvarer, særlig Tobak. Det kostede 50 Daler i Bøde til Forv. Lange paa Fuirendal. For sin øvede Købmandshandel og Landprang skulde han erlægge 4 Dl.

Husmand Hans Larsen i samme By havde navnlig solgt Sæbe og Salt, — han fik samme Bøder som Skoleholderen.

— Hen mod Aften Lørdag den 12. Marts 1785 kom en Betler fra Krummerup til Flemstofte ind til Gdm. Jens Hansen og begærede Husly for Natten. Det fik han ogsaa; han klagede over at være bispændt med Sygdom, og det kunde nok ses, at hans Bryst var daarligt. Snart kom han i Seng, og næste Morgen var han død. Gaardmanden meddelte det straks til Bymændene og til Præsten i Krummerup. Den afdøde havde sagt, at han var fra Vejlø paa Gaunø Gods og hed Tønnes. 2 Mænd synede den afdøde Betler; der var intet Tegn paa Vold, der kunde have medført hans Død. Vejlø-Præsten, Hersom, skrev om den døde, at han var en stille og skikkelig Mand. Han blev saa begravet med de almindelige Ceremonier paa Krummerup Kirkegaard.

— Den 7. November 1785 blev stjaalet en Hest paa Marken — det var en sort 3 Aars Plag med en Stjern i Panden — fra Lars Jørgensen i Egeslevmagle. Dagen efter blev den drevet til Sorø Marked af Gaardmand Andreas Si-

monsen i Hyllested. Denne blev sat fast, da han ikke kunde give Hjemmel for Dyret. Andreas Simonsen forklarede, at han Mandag den 7. November kom fra Korsør, og da han om Aftenen naaede til Egeslevmagle Mark, kom en Karl ridende, som han ikke kendte, og tilbød ham Hesten, som han købte og betalte 8 Daler for. Karlen sagde, han hed Niels og var fra Egeslevmagle, men Efternavnet fik han ikke, idet han iøvrigt mente at have Sikkerhed for sit Køb. I Lommen havde Andreas en Pægl Brændevin, som de drak, hvorpaa han tog til sin Gaard i Hyllested. Dagen efter red han til Sorø Marked med Plagen for at afsætte den, og han var næppe kommet til Markedet, før der var Liebhave-re til Dyret. En Pranger fra Jylland bød straks 10 Daler og fik Plagen. Noget senere paa Dagen, da Andreas Simonsen kom hen til sine andre Bæster, som han havde indsat paa Markedet, kom Prangeren hen til ham og sagde: Du skal betale mig mine Penge tilbage igen, thi denne Mand, Lars Jørgensen fra Egeslevmagle, vedkender sig Plagen. Hyllested-Manden betalte Prangeren de 10 Daler, og Lars Jørgensen fik Plagen tilbage. Lars vidste intet om, at Andreas Simonsen havde købt Dyret og meldte ham. Plagen var med i Rude i Birkeretten, hvor Andreas vedgik, at det var det Dyr, han havde købt paa Egeslevmagle Mark.

Dyret blev af udmeldte Folk vurderet til 12 Daler. Lars Jørgensen var Tirsdag Morgen gaet ud paa sin Mark, hvor han opdagede, at Plagen var taget. Da der var Marked i Sorø samme Dag, tog han dertil og fandt Prangeren med Hesten.

Hyllested-Mandens Forklaring om Købet paa Egeslevmagle Mark hin Aften kunde ikke tages for gode Varer. Han blev tiltalt for forøvet Tyveri; han havde sagt, at Karlen Niels tjente Gaardmand Morten Poulsen i Egeslevmagle, men

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

Morten Poulsen havde ingen Karl af det Navn. Som Tyv bør Andreas Simonsen kagstryges, have Tyvsmærke paa sin Pande og derefter indsættes i Københavns Fæstning, hvor han skal arbejde sin Livstid i Jern. Til Skarpretteren skal han erlægge 9 Rdl. Dommen blev afsagt 16/12 1785 af Birkedommer Bagger og 8 Meddomsmænd.

★ ★ ★

I Almindelighed enedes Folk i Bylavene og afgjorde selv deres Trætter. Men der kunde jo indtræffe Tilfælde, hvor der krævedes Hjælp af udenforstaaende. Søndag den 27. August 1786 var Jens Andersen i Venslev samlet med de øvrige Bymænd angaaende deres Markvæsen; der blev omhandlet den Ufred, som gik i Svang, ved det at nogle af Mændene satte Køer og Følhopper i Tøjr i Sædmarken i Stedet for at holde dem i et Indelukke, som Byen til den Ende fra Marken har indhegnet. Den Skade, som Sædmarken led af disse Kreaturer med løse Føl, blev paatalt, og som det paahviler efter Byens Vedtægt i Særdeleshed Oldermænd i Byen at paaagte, at slig Ufred ikke fik Indpas, og Gaardmand Hans Nielsen som Oldemand i Aar ikke alene havde ladet staa tilbage at haandhæve Markfreden, men han meget mere derimod havde sat Marken ud for Ufred, idet han selv holdt i Tøjr 2 Følhopper, der havde deres Føl løse hos sig, saa blev det omrørt, at sligt ikke var Ret. Det blev Oldermænden fortørnet over og overfaldt Jens Andersen med Skælden og Banden. Om Aftenen, da Jens Andersen var kommet hjem i sit Hus, mødte Bymændene op, og under den Samtale, der nu fulgte, blev Ufreden i Marken igen bragt paa Tale, idet en af Mændene fremsatte det Spørgsmaal, om Køer og Følhopper skulde tages ud af Marken. Dette holdt Jens Andersen

paa og mente, at den, der ikke holdt det, skulde betale 12 Skilling. Ikke saa snart var dette sagt, før Hans Nielsen stillede sig frem, ytrede sig misfornøjet og sagde: Der taler du som en gammel Skælm — med mange flere Skældsord. Jens Andersen blev opbragt og slog med sin Haand til Hans Nielsen og traf ham paa Munden. Saa greb Oldermænden fat i Haaret paa Jens, slog ham næsegrus til Jorden og mishandlede ham; det vedblev han med, uanset at Jens raabte om Fred og begærede, at de tilstedeværende vilde redde ham fra Hans Niensens Haand og Myrderi. Omsider lagde Skovfoged Jens Larsen sig imellem og fik Jens Andersen fri. Adskillige tilbød nok at komme ham til Hjælp, men de blev hindret af andre. Selv hans Kone blev forment at komme Manden til Hjælp. Det var Skovfogden, som handlede, og da vedblev Hans Nielsen med Grovheder og Skænderi.

Jens Andersen klagede til Greven paa Holsteinborg, der lod sin Forvalter føre Parterne for Retten. Hans Nielsen indrømmede Rigtigheden af Jens Andersens Fremstilling. Skovfogden og Huggeren Claus Nielsen var ikke nærværende, da Bymændene afhandlede deres Sager paa Gaden og i Marken, men de var begge hos Jens Andersen, da Bymændene kom ind til ham om Aftenen. Udskrifter af Forhøret blev tilstillet Greven, der saa vilde træffe nærmere Bestemmelse.

— Samme Jens Andersen mistede om Efteraaret to uklippede Faar; de var om Foraaret købt i Bøgelunde og gik i Indelukket ved Venslev. Den, der blev beskyldt for Tyveriet, den 61-aarige Niels Nielsen og hans Kone Ane fra Bøgelunde, sagde, at de to Faar, som de tog, havde gaaet i Indelukket ved Bøgelunde. Ved Ransagning hos Ægteparret fandtes de 2 Faarekroppe nedsaltet og Skindene bortført, saa Jens Andersen, der havde meldt om sine 2 bortkomne Faar,

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

ikke kunde sige, om de nedsaltede Kroppe var af hans Dyr. Tillige havde Niels og Ane ogsaa taget Kaal i Hans Madsens Have. 8 Doms mænd og Birkedommeren afsagde Dom den 8. December 1786: Niels Nielsen og Ane Hansdatter bør hver for sig miste deres Hud ved 9 Ris og 4 Slag af hvert Ris, betale Faarene med 10 Mark Stykket, have deres Hovedlod forbrudt og udrede Omkostningerne.

★ ★ ★

Fredag den 1. December 1786 kørte Morten Povlsen fra Egeslevmagle sammen med sine to Bymænd, Jørgen Vincentsen og Lars Jørgensen, til Korsør for at aflevere Sognets Skattehavre. De var alle tre varmt paaklædte i graa, tykke Vadmel skjortler og med laadne Huer. De fik godt nok røgtet deres Hverv, men Morten Povlsen vendte saaret og blodig tilbage og døde 8 Dage efter, den 8. December. Da nu Ordet gik, at Gmd. Jørgen Vincentsen i Egeslevmagle skulde være den, der paa en morderisk Maade havde overfaldet Morten, blev Jørgen indkaldt for Retten, hvor han oplyste følgende: Morten Povlsen, Lars Jørgensen og han selv var efter Tilsigelse af Forvalter Garb paa Holsteinborg den 1. December i Korsør for at levere Skatte-Havre paa Magasinet der. Da Amtsforvalteren havde modtaget det, fulgtes de ad op til Torvet og fodrede Hestene, dog drog Lars Jørgensen hen til sin Købmand, medens Jørgen og Morten gik tilbage til Amtsforvalteren, der spenderede 2 Glas Brændevin til hver af dem. Derpaa købte de ind til Behov i Hjemmet, Morten fik Tran og Egebark, medens Jørgen forsynede sig med Læder*) og Tobak. Saa kørte de fra Torvet, og da de holdt i Byporten,

*) Læder, som brugtes til klæder. Velhavende bønder gik med hjortelæders vest.

kom Lars Jørgensen til, og de 3 fulgtes nu ad fra Korsør, forrest kørte Morten, saa Lars og sidst Jørgen. Ved Korsør Møller gjorde Lars Ophold og gik ind i den mellemste Mølle, hvor han skulde træffe en Husmand, Peder Anthon, fra Egeslevmagle. Denne skulde køre hjem med ham. De andre to, Morten og Jørgen, fulgtes ad, men — sagde Jørgen — Morten kørte saa langsomt, han vilde vist vente paa Lars, — derfor kørte Jørgen uden om ham i skikkeligt Trav, saa længe den ny Vej varede, thi da denne slap op, var Vejens Ondhed saaledes, at han nok skulde holde sig fra at køre saa fast. Da han kom til det Sted, hvor Vejen løber op til Hulby, saa han 2 Vogne komme sig i Møde fra Slagelse — ellers havde han intet Menneske mødt, siden han kørte fra Morten, og indtil han kom til Hulby. Han var naaet hjem ved det Lav, der blev tændt Lys, omtrent Kl. henad 5; hvornaar de to andre, Morten og Lars, kom hjem, ved han ikke, men næste Dag hørte han af Folk, at Morten var kommet hjem og ilde slaget. En Aften var Mortens Svoger (Søndag Aften) kommet hen til ham og bedt ham komme hen til Morten, der vilde tale med ham. Dertil svarede Jørgen Svogeren, Niels Rasmussen, at det fandt han ingen Anledning til, eftersom han havde hørt, at Morten beskyldte ham for Overfald; dog lovede han, ifald han fik Tid, at komme om Mandagen. Morten og han havde ingen Tvistigheder haft, ej heller havde nogen af dem været paavirket af Drik.

Niels Rasmussen, Mortens Svoger, vidste intet om, hvad der var foregaaet paa Landevejen. Han var straks gaaet over til Morten, der nu var faldet i Søvn, saa han ikke vilde vække ham og saaledes intet fik at vide. Da Mortens Kone havde fortalt ham, hvorledes hendes Mand var slaet og tilredt, tog han til Skelskør for at faa noget Vin-Eddike til at vaske Saaret

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

ud med. Da han kom tilbage til Morten fra denne Tur, var Morten vaagnet. Paa Nielses Forespørgsel om, hvordan det gik, svarede Morten: Det er ikkun slet, — det hørte flere af Byfolkene, som var tilstede. Ud paa Aftenen vilde Morten have Bud til Præsten i Byen; denne var straks villig, men beklagede, at hans Vogn ikke var hjemme, hvorfor Niels Rasmussen lod spænde for sin Vogn og befordrede Præsten over til Mortens. Til Præsten sagde Morten, at det var slet med ham, og at Jørgen Vincentsen havde slaet ham. Præsten spurgte, hvor dette var sket, men Mortens Tale kunde ikke forstaas, thi naar han skulde fremføre mere end 2—3 Ord, faldt det ham saa besværligt, at han ikke ret kunde fremføre dem. Saa spurgte Præsten, om han vilde betjenes, hvortil Morten sagde: Ja, Jørgen har gjort det. Præsten mente, at Morten ikke havde forstaaet hans Spørgsmaal og spurgte saaledes: Vil I betjenes med Sakramentet, hvorpaa Morten igen sagde: Ja, det har Jørgen gjort. Efter dette forstod Præsten, at Morten ikke var ved sin Samling og betjente ham ikke denne Gang. Senere, da Præsten var taget bort, sagde Morten: Jørgen Vincentsen har været imod mig som en Tyv og en Skælm, — det hørte flere.

Søndag Aften, den 3. December, havde Niels Rasmussen været henne hos Jørgen og bedt ham komme hen til Morten, men Jørgen svarede: Nej, han havde ikke noget at tale med Morten om, thi han vidste sig fri for at have slaget ham, — men de havde altid haft nag til hinanden, sagde Jørgen. Niels svarede, at Jørgen gjorde noget taabeligt i ikke at gaa op til Morten, naar han ikke havde slaet ham, det var kun en ringe Tjeneste at gøre en syg Mand. I Aften kan jeg ikke, lød Jørgens Svar, men i Morgen (Mandag) skal jeg komme. Men da Mandagen kom, blev Jørgen borte. Niels havde været

Bymand med Jørgen Vincentsen i Egeslevmagle i 6 Aar og kendt ham som en skikkelig Mand.

— Lars Jørgensen berettede ligesom Jørgen: Han var inde i mellemste Mølle for at tage Peder Anthons med, og saa kørte Morten og Jørgen videre. Lars naede Morten der, hvor Vejen løber af op til Hulby, og da Mortens Heste fulgte den gamle Vej fra Broen af, raabte Lars, at han skulde dreje derud fra og følge Engen, hvor Kørselen faldt bedre. Men om Morten ikke kunde høre det, ved han ikke; Lars kom først til Leddet og blev holdende her for at vente paa Morten. Da denne kom, saa baade Lars og Peder Anthon, at han var ganske blodig og det ene Øje ganske hovent. De spurgte, hvorledes han var kommet afsted, hvortil han svarede, han vidste det ikke. De saa efter, om han havde væltet, men han pegede ud ad Landevejen og sagde: Der, der — og videre kom ikke frem. Derpaa bad Morten Lars, om han vilde køre ham hjem. Med Besvær fik Lars og Peder Anthon bragt Morten hen paa Larses Vogn, og Peder kørte saa Mortens Vogn. Da de to, Lars og Peder, kom til Morten, kørte han alene, de saa ikke noget til Jørgen Vincentsen. Morten talte ej noget fra den Tid, han blev taget op paa Larses Vogn, og til de kom til Boeslunde. Da sagde han, at der var en Kone der i Byen, som han havde befordret dertil om Dagen og lovet paa Tilbageturen at tage hende med. Lars gik ind i det Hus, hvor Konen skulde være, og fik hende med paa Mortens Vogn. Da de kom til Søborghuset, sagde Morten, at der i hans Vogn var en Trankrukke, som skulde afleveres til Folkene i Huset. Lars kørte Morten hjem og fulgte ham ind i Stuen, hvor Konen spurgte, hvorledes hendes Mand var kommet afsted. De sagde begge, de vidste det ikke. Lars havde været syg efter den Tur, men stod dog op og gik efter

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

Anmodning hen til Morten, der dog intet sansede paa hans Spørgsmaal om, hvordan det var med ham. Ej heller havde Lars talt med Jørgen, siden de skiltes i Korsør, hvor han ikke mærkede, at Morten og Jørgen havde noget ondt Ord mellem sig. Han havde været Bymand med Jørgen i 9 Aar.

Peder Anthon, Husmand i Egeslevmagle, havde af Rygte og Sigende hørt, at Jørgen var kommet hjem en Time eller to forud for de andre. Dagen efter var han inde hos Morten og bemærket, at denne laa i Vildelse, og at der ikke var noget reelt ved hans Snak. I omtrent 10 Aar har han kendt Jørgen og kun fra den gode Side.

— Saa kunde Ungkarl Ole Pedersen, der tjente i Hulby, fortælle: Han kendte hverken Morten Povlsen eller Jørgen Vincentsen, men i Dag for 8 Dage siden, den 1. December, kom han fra Bonderup, hvor han havde været paa Hovarbejde, han skød tværs over Marken, — Solen var nedgangen, og det var i Tusmørket, — og vilde ned til Strandhuset, hvor hans Forældre bor. Da saa han ved den Lejlighed 2 Mænd komme kørende hver paa sin Vogn, — de havde graa Kjortler paa og laadne Huer. Paa det Sted, hvor Vejen er plantet med Træer — det kaldes snart Kronen og snart Berider-Banen — der stod den Mand af, som kørte i den bagerste Vogn, og løb hen til den forreste Vogn og slog ham i Hovedet, saa han faldt ryglæns i Vognen; Hesten blev staaende — der faldt flere Slag og ved hvert Slag: Forstaar du det? Da den slagne var sunket om, blev han rejst op i Vognen af den, der havde slaaet, og sidstnævnte gik tilbage til sin Vogn og kørte uden om den første, hvis Bæster gik bagefter. Da Voldsmanden var væk, gik Karlen hen til den slagne Mand, — han dristede sig ikke til at gaa mellem de to; han saa, at den overfaldne var blodig og venstre Øje be-

skadiget, han hørte ogsaa, Manden gav sig. Dog var han bange og gav sig ikke i Snak med Morten; senere saa han en Vogn komme med 2 Mænd paa (Lars Jørgensen og Peder Anthon). Da Karlen blev stillet overfor Jørgen Vincentsen, kunde han dog ikke sige, om det var ham, der havde slaaget, thi medens Huggene blev uddelt, dristede han sig ikke til at komme saa nær, at han kunde se dem i Ansigtet, desuden havde de deres laadne Huer nedslagene. Men af Skikkelse og Positur mente han ellers nok, at det kunde passe paa Jørgen.

— Gmd. Hans Simonsen i Egeslevmagle hørte i Skelskør om Overfaldet paa Morten Povlsen og gik straks hen til ham, der sagde, at det var slet med ham, og at Jørgen havde slaget. Da var Hørelsen berøvet Morten, der saa døde Fredag Morgen mellem Kl. 3 og 4. En Kirurg fra Slagelse attesterede, at han var død af sine Saar. I Sommer havde der været Trætte mellem Morten og Jørgen angaaende Marken.

Mortens Tjenestepige, Kirsten Jacobsdatter, og hans Karl, Hans, havde Fredag den 1. December hørt Morten Povlsen sige, at han var slaaget af Jørgen.

— 1787 begyndte Tovtrækningen mellem Anklager og Forsvarer; det oplystes bl. a., at Jørgen i Sommeren 1786 havde slaaget noget Græs og Vikker paa Mortens Mark.

Dommen faldt den 3. August 1787. Den er meget udførlig og fastslaar, at Morten Povlsen er død af sine Saar, at der har været Trætte mellem Jørgen Vincentsen og Morten Povlsen, og at der er gjort Morten Uret i Marken. Morten forlangte i fleres Paahør Afskrift af Byens Jord (Jordebogen), det blev Jørgen fortrydelig over og sagde til Morten: Det skulde du gjort i Sommer, da du slog mig, saa mit Hoved blev flakt i 4 Dele, og det skal du have igen. Videre sagde Jørgen: Fanden piske mig, skal du ikke have det, enten det saa er

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

stakket eller længe. Der har altsaa ikke hvilet noget Venskab mellem de to, og Jørgen Vincentsens Forklaring har ikke kunnet bekræftes ved Vidner.

Kendt og dømt for Ret: Jørgen Vincentsen bør her aflægge sin Ed, at han ikke under Følgeskab med Morten Povlsen den 1. December 1786 paa Hjemvejen fra Korsør har tilføjet Morten Povlsen nogen Hug, Overfald, Slag eller Saar, som han i Følge Obduktionen er død af. Kan han ikke det, bør han miste sit Hoved ved Sværd og Legemet efter Henrettelsen begraves paa Kirkegaarden uden Ceremonier; han har forbrudt sin Hovedlod, skal betale Anklager og Forsvarer samt 10 Daler til Skarpretteren. Dommen blev afsagt af Birke-dommeren og 8 Meddomsmænd.

Hvis Jørgen Vincentsen vilde redde Livet, har der ikke været anden Udvej for ham end at sværge i Retten. Hvorledes hans Samvittighed saa har haft det, er en Privatsag. Sine By-mænds Tillid og Agtelse har han sikkert mistet ved denne Lejlighed, hvor alt tydede paa, at han var Gerningsmanden.

★ ★ ★

Ved et Vejarbejde i Vaarby Banke i Sommeren 1787 kom det til et Sammenstød mellem Ungkarl Jens Andersen fra Bøgelunde og Bondefogden Anders Sørensen fra Skafterup. Anders Sørensen havde beordret flere Vogne til at køre neden for Banken, og det gjorde Jens Andersen Indsigelse mod. Det ene Ord tog det andet, og da Bondefogden greb sin Kæp, som om han vilde slaa, tog Jens ham i Kind og Bryst og holdt ham fra sig. Da Underofficeren kom løbende til, slap Jens og gik til sit Arbejde, — men flere saa, at Anders var blodig paa Kinden.

Jens forklarede, at han nu indsaa, han havde forset sig ved at sætte sig mod en Ordre, som han var pligtig at efterkomme, — det var sket af Hidsighed og Ubetænksomhed. Han tilbød at betale 4 Mark til de fattige i Ørslev Sogn og et Beløb til Bondefogdens Forsvarer, Fuldmægtig Lange paa Fuirendal. Tilbudet blev modtaget og Sagen hævet.

— Da Tingbøgerne for Holsteinborg Birk ikke findes for Tidsrummet 1787—1844, maa der søges til andre Kilder, hvis man vil erfare noget om, hvad der skete paa Egnen.

Der er i det forrige omtalt en stor Ildebrand i Høve 1783, hvor bl. a. Præstegaard, Degnebolig og flere andre Huse gik op i Luer.

4 Aar efter, 1787, brændte det igen: Den nyopførte Præstegaard og Degnehuset blev fortæret og Præst og Degn berøvet en stor Del af deres timelige Velfærd. Degneboligen, som for 4 Aar siden var blevet opbygget paa ny, blev nu igen lagt i Aske, saa at Degnen har mistet al sin ejendom foruden de daglige Klæder, som han og hans Hustru var iført. Han maa have hel Brandhjælp fra Degnenes Brand-Societet.

3 Længer af Præstegaarden, som i lige Maade for 4 Aar siden blev nyopbygget, er ganske opbrændt. I de 2 afbrændte Udhuslænger — 42 Fag — var et Fæ-Hus, to Hestestalde, Karlekammer, Portrum, 2 Loer, 3 Lader og et Huggehus, alt var opbygget af største brugelige Egetømmer. Fyrrebjælker og Spærrer var ligeledes af bedste og første Slags. De 42 Fag vurderedes til 672 Dl. Den 3die Længe, som bestod af 12 Fag, var opbygget af Fyrretømmer og indeholdt Vognskur, Hønse-, Tørve- og Faarhus samt Rulle-Stue; den ansattes til 120 Daler. Desuden brændte 3 Sengesteder, alle Avlsredskaber, saasom 4 Vogne, 2 Plove, 1 Jern- og 2 Træharver, alt Sele- og Arbejdstøj, 1 Ege-Rulle, 8 Svin og alle Smaa-

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

kreaturerne. En del ny Brædder og Lægter, der var lagt som Stængetræer i alle Husene, fortæredes ligeledes. Det sidstnævnte ansloges til 150 Daler, og hele Brandskaden ansatte Præsterne i Nabolaget, Galschiøt og Tryde, til 942 Daler. Ingen Præstegaard i Herredet — siger Provsten — havde saa gode Lade- og Fæhuse. Præstens Indbo i Stuelængen blev ved flytning fordærvet eller meget beskadiget. Præsten Francks talrige Familie — 8 Børn — var i svage Omstændigheder, han maatte have hel Brandhjælp; thi med halv Brandhjælp vilde det være umuligt for ham at faa Gaarden opbygget.

Degnen, Nicolaus (Niels) Janus Fieldstrup, søgte flere Degnekald paa Egnen og bad Bispen lægge Breve til ham hos Mester, Skrædder Christian Wieth i Vimmelskafte. Denne vilde saa sende Degnen det ved Vognen fra Gjerdrup (v. Skelskør), som jævnlig kommer til København. Saadan var Brevbesørgelsen i hine Tider til Egne, der ikke laa ved Hovedruterne. Branden fik Degnen til at anslaa de lyriske Streng:

*Ser det for mig end farligt ud,
der er dog Trøst og Kraft fra Gud.
At rede ud et uredt Garn
for hvert et haabefuldt Guds Barn.*

Det „haabefulde Guds Barn“ fik siden et andet Degnekald; imidlertid fik han en ny Degnegaard bygget; kanske den ikke var saa solid, som da han i 1783 byggede første Gang. Selv fortæller han Bispen (Balle), at da han den 12. Juni 1787 var gaaet til Annekset Flakkebjerg for at besøge en syg hans Hustru var med, og de havde taget noget med til at vederkvæge den syge — da havde de næppe været en Time i Byen, førend den højst bedrøvelige Tidende indløb, „at vores

Valdemar Møller

ny Gaard af Ildens rasende Magt var aldeles fortæret og ikke det mindste reddet af Kreaturer og Indbo. For 4 Aar siden lod jeg det opføre af Egestolper og Løsholte sat i Fod, selv tillagde jeg 50 Rdl., foruden det jeg fik til Hjælp af Societetet. Jeg blev tvende Aar efter den første Ildebrand gift med Provst Aggerup til Hyllested hans mellemste Datter, Birgitte Aggerup, og bekom med hende i Arv 550 Daler Kurant foruden meget af Værdi i ulden og linned, Sengklæder og Indbo, alt blev fortæret af Ilden, saa vi ikke beholdt mere end de daglige Klæder, vi ved vor Bortgang var iført. Det, der græmmer mig mest, er Tabet af mine mange gode Bøger i det teologiske og eksegetiske Fag, hvoraf jeg havde bekommet en Del af min Svigerfader og selv tillagt mig en Del."

* * *

Vejene var i hine Tider „onde“ — særlig ved Vinter- og Foraarstid. 1789 skriver Præsten Chr. Ferslev i Haarslev (han var Søn af Otto Ferslev i Hyllested, hvor han havde været Kapellan hos sin Fader): I Søndags havde jeg nær druknet i den Aa, som jeg skal over til Sogns. Jeg bad Grev Holstein sidste Sommer, at han vilde forunde mig en Bro derover, som kunde gøres med en liden Bekostning, da Stedet er ikke mere end 6 Alen bredt, men han svarede mig, at jeg kunde rejse ad Krummerup Bro, hvor der på denne Tid er 4 Gange saa bred en Vase at komme over, og ingen kan nu fare derover uden Livsfare, fordi ingen kan for Vandets Skyld se Stenene paa begge Sider, som man skal køre imellem; ingen Præst i hele Herredet har saa farlig en Sognevej som jeg. Siden sidste Mikkelsdag har jeg haft store Bedrøvelser og

Den gamle Tingbog for Holsteinborg Birk fortæller

mange sorrigfulde Timer særdeles ved det, at min Kone paa sin Rejse fik sin Arm brækket ved at vælte, og 6 Uger derefter blev min ældste Datters Fod meget ilde vredet paa Vejen.

★ ★ ★

1788 sad Mette Jacobsdatter fængslet paa Holsteinborg for at have født i Dølgemaal. Barnet var efter Fødslen fundet dødt. Præsten Galschiøt i Hyllested og hans Kapellan besøgte nu og da Mette i Arresten for at forberede hende til Bortgang fra denne Verden, og hendes sidste Skriftefader, Præsten Schou i Ørslev, var bleven anmodet om at ledsage hende til Retterstedet, idet Birkedommeren og Nævninge havde dømt hende til Halshugning.

— Men Højesteret frikendte Mette i Marts 1789. Dommen siger: Mette Jacobsdatter tiltales for Barnefødsel i Dølgemaal, og at der i hendes Kiste er fundet et dødt Barn. Ved egen Tilaaelse og ved Barnefaderens Erklæring er godtgjort, at hun har været besvangret og den 1. December 1788 at have uden Hjælp født et Foster, som hun siger at have været uden Liv. Hun er trolovet, altsaa ej letsindig, og har tidligere aabenbaret sit Svangerskab for Barnefaderen. Omstændighederne ved Fødselen er ogsaa i Favør af hende, saasom at hun ikke ventede sig førend ved Jul, at hun har vist al Omhu for Barnets Konservasjon, at ingen Tegn til Liv er fundet hos Barnet, hvilket er bestyrket ved Obduktionsforretningen; i dette siges ingen Vold er sket paa den, men den Fraktur (Brud) paa Hjernen kan være fremkommet under Fødselen. Naar hun ikke sagde til om Fødselen, kom det af, at hun er undselig og havde gjort en anden Regning om Fødselstiden. At hun ikke har villet aabenbare det for sin Stedfader, taler

Valdemar Møller

mod hende, men derimod taler det for hende, at hun vilde have Bud til sin Moster, da Smerterne paakom hende.

Dom: Mette Jacobsdatter bør for videre Tiltale i denne Sag fri at være.

★ ★ ★

Med ovennævnte lille Solstraalefortælling slutter Beretningerne fra Holsteinborg Birk.